

Borbély Károly
a Nyugat-Magyarországi Egyetem docense

A művészet lelket – jellemet formáló tanítás

Minden emberélet valamilyen személyes lenyomata a léleknek. Az alkotás az élet egy vagy éppen több rétegének anyagba rögzült és a befogadóban új valóságot öltött létezési módja, ami e formájában érzelmeket indukál, asszociációkat éleszt bennünk. Megjeleníti az érzéseket, s megmutatja azt, amit a szavakkal nem lehet elmondani. Mi most mégis megpróbáljuk megközelíteni a magunk módján, de igyekszünk meghagyni neki azt az életteret, amelyben szabadon kibontakozhat a maga végtelen gazdagságában, mindannyiunk lelkében.

Gondolkodásunk centrumában a kép áll. A kép, amely valamikor a múlt időkben született, de mégis hat ránk valahányszor megnézzük. Ilyenkor mintha a művész és a kor szelleme feltámadna valahonnan, hogy közénk telepedjen és beszéljen hozzánk a maga hangtalan, angyali módján.

Azokra a kérdésekre is választ keresünk, hogy a régi korok eszméi, szellemisége hogyan tud tovább létezni a művekben és az alkotásnak, mint eszköznek és mint módszernek milyen lehetőségei lehetnének az oktatásban és a nevelésben, ha az embernek e csodás, isteni képességét a maga súlyán kezelnék.

A művészet, rátalálás. Villanásnyi megvilágosodása annak, mik vagyunk és megsejtése annak, hová megyünk. A rátalálások, megvilágosodások, igazságkeresések küzdelmének fényes emlékművei szegélyezik a művész útját. Soraik példája az életet modellezi.

A művészet, tanítás. A tanító az életre nevel. A szellem esztétikumával, annak meghatározó, kisugárzó erejével - lelket formál.

Benczúr Gyula (1844-1920)

Önarckép

Élete valóságos sikertörténet. Már tizenhét évesen a müncheni akadémia növendéke, s a tanulmányok, majd a tanulmányutak után hét esztendőn át annak oktatója.

Harmincnyolc éves amikor hazahívják, hogy e pillanattól a Mesteriskola igazgatója legyen haláláig. Megrendelésekkel halmozzák el, bravúros festői tudása, pompázatos stílusa iskolát teremtett. A müncheni realizmus leghatásosabb hazai művelőjeként életútját számos elismerés szegélyezte, a jelentős nemzetközi díjak mellett az Egyetem tiszteletbeli doktorrá fogadta, a Tudományos Akadémia tagjai közé választotta, s tagja lett a főrendiháznak is.”Hozzá kell tennünk, hogy Benczúr ezt az általános dédelgetést – szinte hihetetlenül hangzik – kizárólag művészetének köszönhette.” (Lyka K.)

Vajk megkeresztelése

(olaj, vászon, 360x245 cm, M.N.G. Budapest)

A magyar rendkívüli nép, rendkívüli kultúrával. Olyan örökséggel, aminek jelentőségét, rangját csak kevesen – és sajnos egyre kevesebben – érzik, tudják e hazában, s történelmének olyan tragédiáival, amilyeneket csak kevés nép élt át.

A XIX. század második fele a nemzeti eszmény megfogalmazásának, a hősi múlt kiemelkedő példái felidézésének időszaka a magyar művészet történetében. A bukott szabadságharc olyan veszteség, amely a nemzet tudatában mély nyomokat hagyott. A sértett lélek valamiféle vigaszra áhítozott, a levegőben volt ekkortájt annak igénye, hogy lássuk a hősi múlt nagy sikereit, érezzük át nemzetünk néhai nagyságát, gyógyítsuk a büszkeségen ejtett mély sebeket. És e kérdések még ma is fájón aktuálisak.

István (Vajk), első királyunk felsőtestéről leengedi a bíborpalástot, fejét meghajtja - szimbolikusan a kereszténység eszméje előtt is – hogy Adalbert pozsonyi püspök megkeresztelje őt. Csak néhány ember van a képen, de Benczúr mégis érzékeltetni tudja, hogy a hatalmas templom tele van. A mély árnyékok éles kontrasztban emelik ki a püspöki süveg arany ragyogását, Vajk izmos hátának fényét és a keresztelő medence fehérségét, amellyel szinte összekapcsolja őt a palást alatt derekát övező fehér ing íve, mint egy ölelő kar, melynek fényére rímel a háttérben élesen bevillanó fény. Ünnepeles pillanat. Mintha az égi fényesség jelenne meg itt e monumentális falak között. Szép gondolata Benczúrnak, ahogy Adalbert püspök és a mögötte álló pap alakját egybefogja – mintha ugyanazon személy, az anyaszentegyház Vajkra és keresztelőkézében az Istenre tekintő két arca, szerepei lennének. S e két figurát még a mögöttük álló monumentális márványoszloppal is egybefoglalja, az egyház erejét, hatalmát jelenítve meg – miközben a püspök mögött valaki határozott mozdulattal „szögezi” állítja a márványpadlóra a hatalmas királyi kardot, mintegy lezárva ezzel a kép jobboldalát. E kard hangsúlyos párhuzamban áll az előbb emlegetett oszloppal, s aki tartja, Vajk mellett, a kép előterében nekünk háttal térdeplő, fegyveres katonára tekint, mintha azt sugallaná, hogy a kereszténység ezzel István személyében olyan támogatóra talált, aki majd e karddal is érvényt szerez eszméjének.

A kép színei meleg barna tónusokban tartott, összefogott harmóniában vannak, amelyből erőteljesen ragyog fel István palástjának bíbora. Ez a szín csendül vissza a kardon és a kereszt szárán, egy háromszögben összekapcsolódva, s meghatározva egyben a színek kompozíció – és a mondanivaló - gerincét, amelyre Benczúr kifeszíti aztán a többi árnyalatot, illetve amelyre rászövédik a hangsúlyos elemeken megcsillanó és felragyogó, aranyló fény.

Ma is szükség van – volna – a lelket, önbecsülést erősítő és megtartó pozitív példákra. Sem az iskolában, sem azon kívül nem boldogul ezek nélkül a nevelés, de a hétköznapi élet sem. A művészet még képes emlékeztetni bennünket olyan időkre, amikor a hazaszeretet, a nemzeti önbecsülés élő dolgok voltak a többség szívében. A műalkotások olyan élményekben részesítenek bennünket, amelyek a személyiséget egy emelkedettebb állapotba hozzák. Olyan értékekre orientálnak, amelyek pozitívan támogatják az egyén szemléletét, szocializációját. „Az ilyen élmények tartósan beépülnek a személyiségbe, segítik énjének identifikációját, oldják individualizmusát, formálják emberi identitás tudatát.” (Bálványos H.1998.)

A műalkotásokhoz az iskolai élet, az oktatás, nevelés bármely területe közel viheti a gyermekeket – de a felnőtteket is. Ezt szervezni, lehetővé tenni – iskolában és iskolán kívül, gyermekek és szülők között egyaránt - a pedagógusnak joga és felelőssége is.

A művészet, tanítás. A tanító az életre nevel. A szellem esztétikumával, annak meghatározó, kisugárzó erejével - lelket formál.

Borbély Károly

Irodalom:

Bálványos Huba: Vizuális kultúra II. Balassi Kiadó. Budapest, 1998.

Lyka Károly: Festészeti életünk a millenniumtól az első világháborúig. Budapest, Corvina. 1953.

Aradi Nóra: A művészet története Magyarországon a honfoglalástól napjainkig. Budapest. Gondolat. 1983.